

Lehmann, Janusz

"Bulletin de l'Institut Royal du Partimoine Artistique", R. IX, 1966 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 22/2 (85), 160-161

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH*

BULLETIN DE L'INSTITUT ROYAL DU PATRIMOINE ARTISTIQUE. Bruksela. Ukazuje się raz w roku.

Rocznik IX (1966) stron 256, ilustracje.

Le triptyque de la Déploration de l'église de Watervliet (Tryptyk „Oplakiwanie” z kościoła w Watervliet), s. 9—93, 22 il.

Podobnie jak w poprzednich „Biuletynach”, w pierwszej części obecnego, zamieszczono zespół pięciu artykułów omawiających wszechstronnie najważniejszą pracę Instytutu w omawianym okresie. Jest to konserwacja wielkiego tryptyku flamandzkiego „Oplakiwanie” z kościoła w Watervliet, z początku XVI w. Badania materiałów, technik, stanu zachowania, przemalowań, określenia sposobów i zakresu prac konserwatorskich dokonał zespół pracowników laboratoriów Instytutu. Zespół historyków sztuki przebadał dokumenty archiwalne, ikonografię i stylistykę dzieła, co pozwoliło na określenie źródeł inspiracji artysty i sprostowanie atrybucji tryptyku. Przeprowadzony program badań technologicznych, historycznych i artystycznych wpłynął na uniknięcie błędów w przywróceniu oryginalnej postaci tryptyku oraz na uszanowanie nieodwracalnych zmian spowodowanych działaniem czasu i kolei losu na dzieło. Na zespół składają się następujące artykuły:

P. Vanaise *De Meester van Watervliet en zijn Nood Gods (Mistrz z Watervliet i jego Oplakiwanie)* s. 9—39, 9 il. Artykuł omawiając atrybucję dyskutuje poglądy głównie M. J. Friedländera, A. J. J. Delena, E. Michel'a i przeprowadza analizę porównawczą autportretów artysty na różnych dziełach z kręgu omawianego „Oplakiwania”.

N. Veronee-Verhaegen, *Iconographie (Ikonografia)*, s. 40—53, 4 il. Artykuł obok tematu, kompozycji, identyfikacji postaci i autportretu artysty przeprowadza oznaczenia roślin umieszczonych w tle obrazu, z których prawie wszystkie były leczniczymi i jeszcze do dziś znajdują zastosowanie w medycynie ludowej.

P. Vanaise, *Materiële geschiedenis (Historia materialna)*, s. 54—72, 1 il. Omówienie w porządku chronologicznym dziejów tryptyku od roku 1525 do 1954 z uwzględnieniem kolejnych uszkodzeń, napraw, konserwacji, uzupełnień i przeróbek.

N. Goetghebeur, R. Lefève, A. Philippot, J. Thissen, *Materiële beschrijving, bewaringstoestand en behandeling (Opis materiałów stan zachowania i zabiegi zabezpieczające)* s. 73—88, 6 il. Autorzy

opisują sposób przygotowania płycin tryptyku (układy desek i łączenia) z drewna dębowego, wskazują na późniejsze obciążenia i rekonstrukcje, omawiają ramy, skład i strukturę warstw malarskich, technikę malarstwa, stan zachowania i przemalowania obrazów. Z zabiegów zabezpieczających opisano szczegółowo umocnienie warstw malarskich przy pomocy zakwaszonego kleju zwierzęcego i masy woskowo-żywicznej. Rozklejone deski sklemano z powrotem, zmieniono parkietaż środkowej części tryptyku na nowoczesny zapewniający niezbędny stopień swobody ruchu drewnianej płyciny, przywrócono pierwotną formę skrzydeł i obcięto ramy dostosowując je do nowej formy skrzydeł. Zdjęto werniksy i przeprowadzono retuszowanie metodami klasycznymi.

A. i P. Philippot, *La restauration. (Restauracja)* s. 89—93, 3 il. Ostatni artykuł poświęcony tryptykowi z Watervliet omawia restaurację obrazu, która obejmowała oczyszczenie, zdjęcie rozłożonych i pociemniałych werniksów, usunięcie dawnych przemalowań i retuszu. Najtrudniejsze było rozwiązanie problemów związanych z przywróceniem obciętych fragmentów skrzydeł tryptyku i traktowaniem rozległych ubytków na złączach desek skrzydeł tryptyku, w taki sposób, by uniknąć imitatorstwa, a równocześnie zachować wysokie walory estetyczne i nie rozbić jedności oryginału.

P. Colman, A. M. Didier-Lamboray, *L'inventaire photographique du patrimoine artistique de Liège (Inwentarz fotograficzny zabytków Liège)* s. 94—113, 15 il. Od 1953 do 1961 r. przeprowadzono inwentaryzację zabytków miasta Liège. Co roku od wiosny do jesieni pracowały w Liège 4 ekipy inwentaryzatorów, każda złożona z historyka sztuki, fotografa i pomocnika. Wykonano ponad 13 tysięcy zdjęć form. 18 × 24 cm i 13 × 18 cm. Razem z fotografiami wykonanymi w przeszłości (głównie w latach 1941—1944) inwentarz fotograficzny Liège liczy około 24.500 sztuk. Klisze zarejestrowane w księdze inwentarzowej otrzymały sygnatury i są przechowywane w optymalnych warunkach. Z każdej kliszy wykonano odbitki stykowe, naklejono je na karty kartonowe, na których podano: sygnatury kliszy, rok wykonania zdjęcia, lokalizację, nazwę, autora, datowanie, tytuł lub temat, materiał, wymiary, sygnatury, monogramy, znaki, punce, inskrypcje, znaki szczególne, informacje o konserwacjach i naprawach, wskazania bibliograficzne, odsyłacze do katalogów wystaw. Karty stanowią fototekę ułożoną w porządku zgodnym z lokalizacją obiektów. Katalog fototeki posiada układy: rzeczowy, alfabetyczny i topograficzny.

* Stały przegląd zagranicznych czasopism konserwatorskich obejmuje 11 wydawnictw, których zestaw

zamieszczono w z. 3 (62) rocznika XVI (1963) „Ochrona Zabytków”, s. 69.

P. de Henau, R. Kléber, L. Maschelein-Kleiner, J. Thissen, F. Tricot-Marckx, *Les peintures murales Mayas de Bonampak. Analyses des matériaux (Malowidła ścienne Majów z Bonampak. Analiza materiałów)* s. 114—124, 7 il. Wyniki analiz chemicznych materiałów fresków z świątyni Majów w Bonampak (pogranicze Guatemali i Meksyku), datowanej na ok. VIII w. n.e., opuszczonej w IX—X w. Analizie poddano kamienie, zaprawy, wyprawę (l'enduit), barwniki, spoiwa i zanieczyszczenia powierzchni. Zastosowano mikroskopię, dyfrakcję rentgenowską, spektrofotometrię (także w podczernieni) i chromatografię.

Józef de Coo, *Een vergeten 14 de eeuwse gepolychromeerd St. Petrusbeeld. Identificatie en Behandeling (Nieznany św. Piotr — rzeźba polichromowana z XIV wieku. Identyfikacja i konserwacja)* s. 125—137, 5 il. Opis konserwacji figury drewnianej polichromowanej (wys. 57,3 cm) zakupionej w 1900 r. w Holandii dla Museum Mayer van den Bergh w Antwerpii. Konserwacja polegała na usunięciu licznych przemałowań i odsłonięciu stosunkowo dobrze zachowanej polichromii i inskrypcji z XIV w. Pozwoliło to na ściślejsze datowanie (1360—1380), i na określenie przynależności do szkoły dolnoreńskiej. Odsłoniętą polichromię i drewno zabezpieczono przy użyciu masy woskowo-żywicznej.

P. Philippot, *La notion de patine et le nettoyage des peintures (Wyobrażenie patyny a czyszczenie malowidel)*, s. 138—143. Autor rozważając estetyczne i historyczne aspekty konserwacji obrazów poddaje krytycznej analizie stosowane sposoby regeneracji, mycia i zdejmowania werniksów. Zwraca uwagę na wiele aspektów zagadnienia, m. in. na nieodwracalność procesów starzenia materiałów powodującą odczucie oryginalności aktualnego stanu dzieła. Zwraca również uwagę na dążenie do zachowania w czasie konserwacji zarówno tego aspektu oryginalności, jak i jedności dzieła sztuki.

J. Heylen, R. Kléber, H. Roosens, A. N. Schreurs, *Introduction à la datation des matériaux organiques par le radiocarbone (Wprowadzenie datowania materiałów organicznych metodą węgla promieniotwórczego)*, s. 144—164, 3 il. Artykuł poświęcony jest omówieniu teorii metody datowania materiałów organicznych przez pomiar promieniotwórczości izotopu węgla C^{14} , przygotowania prób do pomiarów, sposobem pomiarów, błędów pomiarowych wynikających ze sposobu pomiaru, rozbieżności między pojedynczymi wynikami, zakłóceń promieniotwórczych oraz natury badanego materiału. Kolejno omówiono rodzaj aparatury stosowanej w Instytucie, związaną z nią technikę pomiarów i uzyskiwane wyniki.

C. D. Cuttler, *The Master of Dijon Diptych, An addendum to the New England Museums Corpus (Mistrz Dyptyku z Dijon, wzbogacenie kolekcji mu-*

zeum w Nowej Anglii) s. 165—169, 2 il. Identyfikacja portretu męskiego na obrazie z Museum Wadsworth w Nowej Anglii z postacią męską dyptyku z Muzeum w Dijon, jako portretu artysty i propozycja określenia go jako Mistrza Dyptyku z Dijon.

I. Vandevivere, *Le mobilier liturgique en laiton fondu dans les anciens Pays-Bas Méridionaux du XVe au milieu du XVIe sc. Précisions technologiques. (Liturgiczne sprzęty mosiężne odlewane w dawnych Niderlandach Południowych od XV do poł. XVI wieku. Uściślenia technologiczne)* s. 170—180, 4 il. Studium technologii odlewnictwa mosiądzu przeprowadzone w oparciu o przekazy źródłowe i wyniki badań metalograficznych mosiężnych obiektów liturgicznych z południowych Niderlandów z XV—XVI w.

G. Messens, *Nota over de verdoeking van een Permeke op de vacuum-warme tafel (Notatka o dublowaniu obrazu Permeke'a na podgrzewanym stole próżniowym)* s. 181—186, 3 il. Opis dublażu obrazu Permeke'a „Rzeźnik”, przeprowadzonego na próżniowym stole grzejnym, po zdjęciu dawnego dublażu, który już nie spełniał swego zadania. Skład masy woskowej żywicznej — wosku 7 części, damary 2 części, elemi 1 część.

D. Thomas-Gooriecks, *Contribution à l'étude de la „Damas”. Les canons de fusils de la vallée de la Vesdre (Przyczynek do studium „damastu”. Lufy strzelb z doliny Vesdre)*, s. 187—196, 6 il. Studium technologiczne i metalograficzne stali damaskinowanej, stosowanej do wyrobu luf strzelb w dolinie rzeki Vesdre (region Liège) od ok. 1800 do 1930 r.

M. Savko, *La restauration d'une peinture murale de l'église d'Erpekom transférée au Musée en plein air de Bokrijk (Restauracja malowidła ściennego kościoła z Erpekom przeniesionego do skansenu w Bokrijk)* s. 197—205, 6 il. Opis zdjęcia konserwacji malowidła ściennego z XIII w., o wym. 2,3 × 2 m z kościółka z Erpekom i zainstalowania go w skansenie w Bokrijk.

R. Lefève en J. Vynckier, *Proefbehandeling van nat opgegraven hout met polyethyleenglycol (Zabezpieczenie drewna mokrego z wykopalisk za pomocą glikolu polietylenowego)*, s. 206—212, 2 il. Wyniki doświadczeń nad impregnacją na zimno prób drewna dębowego wydobytego podczas wykopalisk z mokrego gruntu, przy użyciu 40% roztworu glikolu polietylenowego o c.c. 4000.

Chronique (Kronika) s. 213—253. Sprawozdanie z najważniejszych prac i działalności Instytutu za rok 1965 wraz z wykazem publikacji pracowników Instytutu ogłoszonych w 1965 r.

Janusz Lehmann.

RECENZJE

OMAWIANIE KSIĄŻKI

Helmut Ruhemann, *The Cleaning of Paintings: Problems and Potentialities („Czyszczenie obrazów: problematyka i możliwości”)*. Bibliografia i materiały uzupełniające opracowane przez Joyce Plesters. Londyn 1968, Faber and Faber, 508 stron, 6 ilustracji barwnych, 95 ilustracji czarno-białych, 4 rysunki. Cena 126 szyl. ang.

W ostatnich dziesiątkach lat konserwacja dzieł sztuki zaczęła się raptownie przekształcać z empirycznej wiedzy tajemnej w otwartą systematyczną specjalizację. Mimo jednak, że technika pracy oraz poglądy na zakres i cel prowadzonych zabiegów uległy już wielu zasadniczym przeobrażeniom, istnieje nadal jeszcze szereg sprzeczności i kontrowersji, wynikających między innymi z dawnych przyzwyczajęń.